

fra Joso Oršolić

RADNICI U VINOGRADU

Mt 20,1-16

NAKLADNIK

Svjetlo riječi, Sarajevo

ZA NAKLADNIKA

Janko Ćuro

UREDNIK

XXXX

LEKTURA I KOREKTURA

Ivan Nujić

ILUSTRACIJE

Vladimir Blažanović

CRTEŽ NA NASLOVNICI: *Vinogradar*

GRAFIČKO OBLIKOVANJE

Branko R. Ilić

TISAK

XXXXX

CIP – Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka
Bosne i Hercegovine, Sarajevo

fra Joso Oršolić

***RADNICI
U VINOGRADU***

Mt 20,1-16

Sarajevo 2015.

*U znak zahvalnosti
roditeljima i profesorima!*

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET
FRANJEVAČKA TEOLOGIJA SARAJEVO
KATEDRA SVETOG PISMA

Joso Oršolić

RADNICI U VINOGRADU

Mt 20, 1-16

Diplomski rad

Voditelj: **prof. dr. Božo Lujčić**

Samobor, 1995.

Sadržaj

PREDGOVOR	
<i>Ako me otac i mati ostave, Gospodin će me primiti</i>	7
Uvod	11
1. Pojam i značenje usporedbe	15
1.1. Pojam “usporedba”	15
1.2. Usporedbe u Evanđeljima	17
2. Usporedba kao pripovijest	19
2.1. Razgraničenje sadržaja usporedbe	21
2.2. Usporedbe u određenom životnom i kulturnom kontekstu	22
3. Poruka Isusovih usporedbi	24
3.1. Prisutnost spasenja u usporedbama	24
4. Božje smilovanje dužnicima	28
4.1. Spasenje je poslano siromasima i izgubljenima	28
4.2. Spasenje je poslano i grešnicima	29
4.3. Snaga Isusovoga nastupa	29
5. Radnici u vinogradu (Mt 20,1-16)	34
6. Egzegetska razrada usporedbe	36
6.1. Općenito o usporedbi	36
6.2. Prvi dio usporedbe (Mt 20,1-7)	39
6.2.1. Božje kraljevstvo u Starom zavjetu	39
6.2.2. Božje kraljevstvo u Novom zavjetu	42
6.2.3. Isus Krist i Božje kraljevstvo	45
6.2.4. Božje kraljevstvo u Isusovim usporedbama	49

---

7. Kraljevstvo Božje u povijesti	51
7.1. Početak Božjeg kraljevstva	51
7.2. Rast Božjeg kraljevstva	52
7.3. Punina Božjeg kraljevstva	54
8. Ομοιον – slično (kao)	54
9. Ο ἀμπελών – vinograd	55
10. Radnici u vinogradu	57
10.1. Skupljanje radnika	58
10.2. Isplata radnika	60
10.3. Zaključak o plaćanju	61
11. O mrmljanju – rr. 11-15	61
11.1. Razlog mrmljanja	61
11.2. Domaćinov odgovor	63
11.3. Kome je upućen odgovor?	65
12. Konkretizacija teksta	68
12.1. Isusova usporedba i Talmud	68
12.2. Rad i plaća	71
12.3. Plaća je razlog zahvale ili mrmljanja	72
12.4. Tko ima prednost pred Bogom?	74
Zaključak	76
Izvori i literatura	78

PREDGOVOR

Ako me otac i mati ostave, Gospodin će me primiti

Diplomski rad “Radnici u vinogradu. Mt 20,1-16” prihvaćen na Franjevačkoj teologiji u Sarajevu, afileiranoj Katoličkom bogoslovnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, obrađuje važnu usporedbu iz Isusova niza usporedbi o Božjoj vladavini i njezinoj drukčijoj logici od one ljudske te pokazuje put u jedan novi i drukčiji svijet ljudskosti. Usporedba s jedne strane upućuje na Božju dobrotu, koja nadilazi svijet svakidašnjice, u kojemu prevladava odnos računice i interesa, a s druge ne zanemaruje važnost pravednosti na kojoj počiva svaki pravi društveni i ljudski poredak.

Zahvaljujući upravo zdravoj usklađenosti jednoga i drugoga, usporedba Mt 20,1-16 predstavlja poruku o Bogu, kojemu je svaki čovjek važan, bio on onaj prvoga ili posljednjega sata, ali i poruku o čovjeku kakav on uistinu jest, a koji u svom razmišljanju redovito polazi od sebe i svoga vlastitog interesa. Možda bi se moglo također reći da se u ovoj usporedbi ogleda svekolika veličina Božje širokogrudnosti i neshvatljiva skučenost ljudske uskogrudnosti u odnosu prema drugima.

Poruka usporedbe dobiva još više na značenju i važnosti u kontekstu današnjega vremena, koje je obilježeno profitom

---

i njegovom logikom razmišljanja i djelovanja. Nažalost, u suvremenoj civilizaciji i njezinu društvenom poretku stvara se sustav proizvodne korisnosti koji itekako određuje međuljudske odnose, ali i sliku o čovjeku. Prevedeno na konkretni jezik svakidašnjice, logika ovoga sustava profilira se u onome što je korisno i što kratkoročno donosi dobit. Kao posljedicu takve logike susreće se često razmišljanje kako u ovoj kulturi djeca i starci nemaju veliku važnost: djeca jer traže skrb i žrtvu, ulaganje i neproizvodni rad, a starci jer opterećuju državne, socijalne i obiteljske proračune te predstavljaju teret za zdravstveni i mirovinski sustav, ali teret i za vlastitu djecu.

Usporedba upravo stavlja naglasak na radnike zadnjega sata. To su bili ljudi koje nitko nije htio unajmiti da rade jer su bili slabi, stari, izrađeni, možda i bolesni – a i njima je bio potreban onaj denar da bi mogli preživjeti. Usporedba otvara novu perspektivu upravo rubnim kategorijama društva koje se u suvremenom društvenom sustavu osjećaju zapostavljenima da, iako su u ljudskom ponašanju možda teret, u Božjem razmišljanju nisu ni pošto zaboravljene, štoviše upravo Bog od njih počinje gledati svijet i ljude, kako to lijepo naglašava usporedba Mt 20,1-16. Tu zacijelo leži čvrsta podloga navještaja Radosne vijesti, jer kod Boga nitko nikada nije izgubljen ni otpisan ako sam sebe ne otpiše i ne isključi iz Božje skrbi. Posrijedi je doista neizrecivo simpatična i neprocjenjivo draga poruka koja nam dolazi s Božje strane kao utjeha i nada.

Ovaj diplomski rad obrađuje ovu krasnu usporedbu i iz nje izvlači konkretne poruke za suvremenoga čovjeka.

Autor obrađuje usporedbu u njezinu kontekstu i iz perspektive aktualnosti njezine poruke i o Bogu i o čovjeku. U toj analizi na vidjelo dolaze važne premise Božjega spasiteljskoga djelovanja i logike Božjega kraljevstva. Rad je pisan laganim i razumljivim jezikom s osjećajem za opće i konkretno. Iako je napisan prije dvadeset godina, on u bitnome nije izgubio svježinu i aktualnost. Možda je moglo ići i prema izvjesnom “osvježenju” ili preradbi rada, jer dvadeset godina nije kratko vrijeme, ali bi zacijelo rad time izgubio od onoga što je prvotno bio ponudio i kakav je izgledao kao diplomski rad u ono vrijeme.

U svakom slučaju, i ovakav rad može biti koristan za čitatelje koji žele ući dublje u aktualnu poruku ove važne i drage Isusove usporedbe, u čijoj podlozi stoji još starozavjetno iskustvo izraženo riječima: “Jahve, ti si naš Otac, Otкупitelj naš – ime ti je oduvijek” (Iz 63,16), ili iz Ps 27,10: “Ako me otac i mati ostave, Jahve će me primiti.” Snažna poruka: Bog ne ostavlja čovjeka u nevolji, pa čak ni u onoj nevolji smrti! Štoviše, Bog gleda prvo na one koji su doista u ovome životu radnici posljednjega sata, što doista zvuči utješno.

Božo LUJIĆ

Božić

Uvod

Pristupiti bilo kojem dijelu biblijskog teksta, istražiti njegovu dubinu, širinu i poruku, znači uložiti napor za razumijevanje, shvaćanje i prihvaćanje bogatstva koje nam nudi Riječ Božja.¹ U obzir se moraju uzeti sve činjenice koje su u neposrednoj vezi s tekstom, kako bi se on što ispravnije razumio i prihvatio. Na taj način se izbjegava krivo i proizvoljno interpretiranje teksta i poruke.

Zbog svog bogatstva i dubine Biblija zahtijeva dosljedno tumačenje svakog pojedinog retka, kako u svojim dijelovima, tako i u cjelini. Još se moraju uzeti sve vremenske i prostorne dimenzije, kao i kontekst nastanka biblijskih tekstova, a za ispravnost tumačenja i valjano shvaćanje treba naći povezanost s vremenom i prilikama u kojima živimo mi, današnji čitatelji i tumači.

Uz nalaženje konteksta u kojem je neki tekst nastao, povijest redakcije i književne vrste, otvara se perspektiva i put ispravnog tumačenja teksta i poruke.²

Sve su ovo samo smjernice i naznake, za ispravan pristup i cjelovito tumačenje određenog biblijskog teksta,

---

¹ "Božja Riječ i ljudska riječ: da bismo bili spašeni, moramo povjerovati; da bismo povjerovali, moramo čuti propovijedanje." Xavier Léon-Defour, *Rječnik biblijske teologije*, KS, Zagreb 1980, str. 1021.

² "Najvažnija zadaća Crkve jest tumačenje Isusovih riječi i djela." A.Täubel, *Gleichnisse Jesu*, Mainz 1977, str. 5.

kako bi se iz njega moglo vidjeti značenje za konkretnu životnu situaciju u kojoj živimo, tj. shvatiti njegovu poruku upućenu današnjem suvremenom čovjeku, a to i jest krajnji cilj biblijske egzegeze.

Otkriti poruku i shvatiti njezino značenje za današnjeg čovjeka osnovni je preduvjet ispravnog usmjerenja vlastitog života i njegovog neposrednog korigiranja u skladu s tom porukom. Tu je sadržaj Riječi Božje, koja je upućena ljudima. Ona je u sadašnjosti namijenjena svakome od nas, kao što je bila u prošlosti namijenjena našim dalekim prethodnicima u vjeri. I kao što je bila izvor njihove vjere, po svojoj konkretizaciji ona to postaje i nama. Ta se riječ “utjelovila”³ da bi dospjela do čovjeka i prenosila **poruku o spasenju**, kao što je Riječ Božja postala čovjekom da bi konkretno i djelotvorno nastupila u **ljudskom spasenju**.

Božje djelovanje je skriveno, tajnovito, i zahtijeva da se u njega uzvjeruje i da se shvati u svojoj skrovitosti. Međutim, ne onako kako su mislili apokaliptičari, u nebeskoj onostranosti i u krilu tajnovite budućnosti, nego je ono skriveno u krajnje svagdanjoj običnosti, u kojoj često nitko i ne prepoznaje već otpočeto zbivanje.

Takav je i Isusov govor i nije slučajno što za svoju poruku o dolasku Božjega Kraljevstva izabire baš poučni oblik –

---

³ “Ljudi pred Riječju koja je postala tijelo: budući da je Krist subzistentna Riječ ‘koja je došla u tijelu’, shvatljivo je da stanovište što ga ljudi zauzimaju prema njegovoj riječi, prema njegovoj osobi, samim tim određuje i njihov stav prema Bogu.” X.L-D. *nav. dj.* str. 1108.

usporedbe.⁴ One nisu nikakva novina, jer ih obilato pričaju i rabini kako bi pojasnili neki nauk i protumačili smisao određenog svetopisamskog mjesta. No, Isusove su usporedbe još nešto dublje. One su i konkretno naviještanje i nisu u službi ničijeg nauka. Njihov cilj je pomoći u razumijevanju zbilje koju najavljuju, za razliku od nekih drugih govora, koji su samo obično tumačenje određenih pojmova. Isusove su usporedbe uzete iz svijeta dostupna svakom čovjeku.

Iz obilja usporedbi i snage koja u njima prebiva, kroz ovaj rad i pristup samome tekstu, pokušat ću obraditi usporedbu o **radnicima u vinogradu** (Mt 20,1-16). Ovaj evanđeoski odlomak Crkva propovijeda na nedjelju sedamdesetnice, na početku kleričkog posta, tj. na samom početku korizme, prije Muke. Kao prvo čitanje te nedjelje uzima se odlomak iz 1 Kor 9,24-27, u kojem je govor o trčanju za slavom ili prolaznošću. Dakle, ako se upitamo: “Što Crkva propovijeda na početku korizme?”, odgovor je: **poziva u Božji vinograd.**⁵

Isus u svojim usporedbama s posebnom ljubavlju i umijećem iznosi upravo takve zgode koje su u granicama onoga što svatko razumije i doživljava. One nisu nikakva viša matematika za koju trebaju posebni postupci i formule, nego samo zauzeto slušanje, shvaćanje i prihvatanje.

---

⁴ “Već se u prvoj Crkvi prisposodobom zove neka pripovijest koju je Isus pričao da razjasni svoje naučavanje”. X.L-D, *nav.dj.* str. 991.

⁵ Joachim Jeremias, *Die Gleichnisse Jesu*, Göttingen 1970, str. 29.

Gospa s Isusom

---

1. Pojam i značenje usporedbe

1.1. Pojam “usporedba”

Usporedbe spadaju u posebnu vrstu književnog govora, a općenito su česte u Bibliji. Pojam “parabola – usporedba” dolazi od grčke riječi: παραβολη,η (hebr. mašal, aram. mathla) s dva osnovna značenja: 1. zastranjivanje, odstupanje od pravoga puta; 2. poređenje, poredba, priča.⁶ “U temelju grčke riječi παραβολη je pojam uspoređivanja. Istočnjački duh uistinu voli govoriti i poučavati u obliku usporedbe. Usporedbu treba shvatiti kao zorno prikazivanje simbola, to jest slika koje su uzete iz zemaljskih stvarnosti da označe stvarnosti objavljene od Boga, stvarnosti koje zahtijevaju dublje tumačenje.”⁷

Prvotno se značenje usporedbe odnosi na postavljanje dviju stvari jedne uz drugu radi uspoređivanja. To je tehnički izraz starine za označavanje jedne od retorskih figura. Usporedba spada u figure pomoću kojih želimo nešto pojasniti, usporediti. Među ove figure spadaju također

---

⁶ Bratoljub Klaić, *Rječnik stranih riječi*, Zagreb 1990, str. 1003.

PARABOLA (grč. παραβολη: usporedba). 1. Poređenje, usporedba, priča koja pomoću fabule daje stanovitu pouku, pa se uvijek uzima u prenesenom značenju. Najpoznatije su parabole iz Biblije (npr. o rasipnom sinu ili o sijaču i sjemenu). Opća enciklopedija, Zagreb 1980, str. 301.

⁷ Xavier L-D, *nav.dj.* str. 991-992.

metafora⁸ i **alegorija**.⁹ Kod usporedbe jedna stvar biva uspoređena ili izjednačena s drugom ili drugačijom zbog osvjetljivanja. Zato su u njoj česte i karakteristične riječi “kao” ili “poput”.¹⁰ Isus tako kaže da su farizeji “kao objeljeni grobovi” (Mt 23,27).

Usporedbe, dakle, služe za uspoređivanje dviju stvarnosti.¹¹ Ona tajnovita i uzvišenija stvarnost pokušava se tumačiti jasnijom i nama bližom. U svim usporedbama koje Marko donosi u središtu pozornosti nalazi se tajna o Kraljevstvu Božjem. Isus se kao pravi Židov koristi već ustaljenim govorom u slikama, svojstvenim semitskim kulturama. Usporedbe se susreću i u SZ, posebno kod proroka u temama o pastirima, ženidbama, gozbama i slično. Isusove su usporedbe, ipak, nešto sasvim novo. Iz Isusova vremena u rabinskoj literaturi nije nam sačuvana nijedna cjelovita usporedba.

U usporedbi je važna pouka koja slijedi iz zgode kao cjeline, a detalji služe samo za naglašavanje glavne misli. “Njome se neka misao ne izražava pojmovno, nego

---

⁸ Metafora je još više književna vrsta u kojoj se jedna stvar poistovjećuje ili izjednačuje s drugom, ili se svojstva jedne izravno pripisuju drugoj. Npr.: “Vi ste sol zemlje” (Mt 5,13); “Čuvajte se kvasca farizejskog” (Mk 8,15). *Biblijska teologija Staroga i Novoga zavjeta*, KS Zagreb 1980, str. 324.

⁹ **Alegorija** je razvijena metafora, produžena u odlulje kazivanja. Isto, str. 324.

¹⁰ Isus tako kaže da su farizeji “kao objeljeni grobovi” (Mt 23,27).

¹¹ Usporedba, grčki parabola znači **postavljanje jednog kraj drugog** – “Nebeneinanderstellung”. Anton Täubl, *Gleichnisse Jesu*, Mainz 1977, str. 50.

se ocrtava slikom (usp. milosrdno primanje u Kraljevstvo Božje slikovito izraženo ponašanjem oca u priči ‘o izgubljenom sinu’).¹²

1.2. Usporedbe u Evandeljima

Osvrnut ćemo se ovdje na neka mjesta u usporedbama kod Marka i Mateja. Usporedbe s kojima se susrećemo u Bibliji jednostavne su priče iz svakodnevnog života: zgodne za pamćenje, a diraju u srce slušača i nukaju ga na razmišljanje.

Zajedničko svim usporedbama kod Marka jesu dva temeljna elementa: malen početak i veličanstven završetak. Njegove su usporedbe obojene i posebnim kontrastom. Ne apeliraju samo na razum, nego i na osjećaje, srce. “Isus je govorio u obliku usporedbi, da bi ljudi mogli naslutiti što u stvari znači Kraljevstvo Božje. Isusova je nakana bila da usporedbama urazumi ljude i navede ih na preispitivanje osnovnih stavova.”¹³

Zašto Isus toliko često koristi ovaj način poučavanja o Kraljevstvu Božjem? Marko nam donosi odgovor nakon nekoliko usporedbi u svom zaključku o njima: “Mnogim takvim usporedbama izlagao im je nauku, navješćivao im je Riječ, onako kako su je mogli razumjeti, ali bez usporedaba im ništa nije govorio, a nasamo je sve tumačio svojim učenicima” (Mk 4,33-34). Na taj način Isus postaje svojim slušateljima zanimljiv, a slika o Božjem kraljevstvu je

---

¹² *Biblijski leksikon*, KS Zg 1991, str. 326.

¹³ Alfons Wieser, *Središnje teme Novoga zavjeta*, KS Zagreb 1981, str. 19.

neobično jasna i konkretna.¹⁴ Tako on pomoću vidljivog tumači nevidljivo, pomoću zemaljskog nebesko.

Ovoj književnoj vrsti predočavanja bio je vrlo sklon istočnjački način tumačenja; posebno u govoru o transcendentnom. "Istočnjački duh uistinu voli govoriti i poučavati u obliku usporedbe: on je privržen i zagonetci koja želi dirnuti u radoznalost, podbosti na istraživanje; biblijske knjige, osobito izreke mudraca (Izr 10,26; Suci 14,14), odjek su tih sklonosti. No, to ipak nije ono sržno čime se može razjasniti rod usporedbe: nju treba shvatiti kao zorno prikazivanje simbola, to jest slika koje su uzete iz zemaljskih stvarnosti da znače stvarnosti objavljene od Boga (sveta povijest, Kraljestvo), stvarnosti koje većinom zahtijevaju duboko tumačenje. Trebalo bi stoga neprestano dočaravati božanski život polazeći od zemaljskih stvarnosti koje će dobivati vrijednosti znakova."¹⁵

Usporedba kao književna vrsta veoma je zastupljena i ima posebno mjesto i u Matejevu evanđelju. Matej tvrdi da se Isus njome često služio. Izričito spominje da je Isus naučavao u usporedbama (usp. Mt 13,13) kako bi lakše svojim slušateljima predstavio tajnu Kraljevstva nebeskoga, skrivenu, ali prisutnu u ovome svijetu, koja je započela s Isusom te tajanstveno raste i očekuje svoj skori plod.

Sažeto kazano, smisao i cilj Isusovih usporedbi mogao bi biti: Isus govori ljudima od krvi i mesa, prema prilika-ma i vremenu. Svaka njegova usporedba ima odgovarajuće

---

¹⁴ Usp. Eugen Biser, *Die Gleichnisse Jesu*, str. 28.

¹⁵ X.Leon-Defour, *nav. dj.* str. 991-992.

utemeljenje u njegovu životu, a zadaća joj je da potakne ljude na obraćenje¹⁶ te iznese nove odnose među ljudima i ljudi spram Boga. Ti novi odnosi obuhvaćaju upravo ono što se naziva Božjim kraljevstvom.

2. Usporedba kao pripovijest

Oni koji se bave proučavanjem usporedbi obično smatraju više narativnim one usporedbe u kojima se prikazuje neki pojedinačni čin koji se pripovijeda kao da se dogodio jedanput: to su oni odlomci u kojima prevladava aorist (npr. usporedba o izgubljenom sinu).¹⁷

Može nam biti od koristi sljedeća činjenica. Za razliku od drugih jezika, njemački jezik za usporedbe ima dva izraza: “Parabeln” i “Gleichnisse”. Izrazom “Parabeln” označavaju se usporedbe u kojima se opisuje određeni događaj koji se dogodio jedanput, a sa “Gleichnisse” označava se usporedba kao neka pojava koja se na određeni način redovno ponavlja, npr. u nekim biljnim procesima, i tu je dominirajuće vrijeme prezent.¹⁸

No, i za drugu vrstu usporedbi, gdje dominira prezent, neosporan je ovaj “narativni” vid. I ovdje ima nešto što se

---

¹⁶ “Isus svojim slušateljima otvoreno kaže: ‘Ta što koristi čovjeku ako sav svijet zadobije, a sebe samoga izgubi ili sebi naudi?’ (Lk 9,25)” - Usp. tekst. A.Täubl, *nav.dj.* str. 50.

¹⁷ Usp. V. Fusco, *Oltre la parabola*, Brescia 1980, str. 48.

¹⁸ Isto, str. 48.

Put u Emaus

dogada. U tom smislu ta skupina usporedbi pripada današnjem pojmu “pripovijesti”. Pripovijest tako shvaćena je upravo slijed povezanih događaja (uzročni vid) u vremenu (vremenski vid) od početka do kraja. Pripovijest nije bilo kakva rečenica (izraz) niti skup rečenica (izraza ili izreka), jer je u njoj potrebna neka akcija, potreban je “zaplet”. Nije važno na koji se način prenosi: usmeno ili pismeno, književno ili narodno, kao i je li joj sadržaj stvaran ili izmišljen.

U usporedbama postoji i hipotetičko pripovijedanje gdje se akcije ocrtavaju kao moguće. Evo jednog primjera: ako čovjek ima sto ovaca i izgubi jednu, neće li ostaviti onih devedeset i devet i poći u potragu za izgubljenom (Mt 18,12)?

U pripovijesti je bitno da postoji zaplet, slučaj, događaj koji treba razumjeti u svom razvoju i raspletu.

2.1. Razgraničenje sadržaja usporedbe

Kako bi izlaganje o usporedbama bilo što potpunije, potrebno je razgraničiti građu koja potpada pod vrstu usporedbe. Jedna od teškoća prilazu je i to što se kod pojedinih autora u usporedbama brojevi kreću npr. od trideset do sedamdeset ili između dvadeset i dva do stotinu i jedan.¹⁹

Ako se polazi teorijski, pitanjem što je usporedba, i deduktivnim načinom analiziranja, lako se može pogriješiti u razgraničenju sadržaja usporedbe. Zato je bolje i sigurnije činiti to induktivnim putem, istraživanjem konkretnih odlomaka.

---

¹⁹ Usp. V. Fusco, *nav.dj.* str. 50.

Problem se najlakše može riješiti ako kao uporište uzmemo neke odlomke koji su bez sumnje usporedbe. To su usporedbe koje imaju širok narativni razvoj: o izgubljenom sinu, nemilosrdnom dužniku ili o radnicima u vinogradu.

2.2. Usporedbe u određenom životnom i kulturnom kontekstu

Ako usporedbe smjestimo u njihovo ozračje u kojem su nastale: – kulturno, ekonomsko, pravno, običajno, geografsko – to će nam pomoći pri njihovoj rekonstrukciji i razumijevanju vremena i života. One toliko razotkrivaju svakodnevni život Palestine u prvom stoljeću, da bi se mogle upotrijebiti kao što se papirusi upotrebljavaju za tumačenje načina života u Egiptu ili kao što napuljske božićne jaslice tumače način života u 18. stoljeću. Tako je Charles Dodd bez većih teškoća, mudrom i spretnom montažom scena iz usporedbi, rekonstruirao svakodnevni život jednog palestinskog sela iz Isusova vremena.

Ponekad se kod rekonstrukcije pojedinosti i pretjeruje. Npr.: ako se pitamo odakle je dobri Samarijanac uzeo tkaninu da bi ovio ranjenog, s odijela ili s turbana? Ili, kojim su zoološkim vrstama pripadale ribe u Genezaretskom jezeru? No, da bi se točno rekonstruirala usporedba o izgubljenom sinu, potrebno je poznavati pravni oblik podjele nasljedstva između dva sina.

S druge strane neka neznatna sitnica može biti vrlo važna za razumijevanje same usporedbe: npr. sijač sije po putu ili po trnju. Nije to samo čudan potez koji aludira na velikodušnost božanskog sijača, nego on govori i o poljoprivrednoj

tehničari toga vremena, ali se odnosi i na bit same usporedbe. Također, nije nevažno napomenuti da su tridesetorostruko, šezdesetorostruko i stotruko mjere koje govore o eshatološkoj punini koja nadilazi sva ljudska gledanja i mjere. Vrijednost ovakvih povijesno-kulturalnih rekonstrukcija mogla bi se procjenjivati posebno za svaki primjer.

Ako je istina da za shvaćanje neke usporedbe treba najprije razumjeti priču kao priču, a budući da nije smještena u naše vrijeme, a nije ni bezvremenska ni apstraktna, onda je nužno jedno povijesno i kulturalno približavanje.

Zanemarivanjem ovih konkretnih pojedinosti, koje su za originalne slušatelje Isusova vremena bile pretpostavljene, određeni bi tekstovi ostali nejasni ili s prenesenim značenjem. Npr.: ako nam nije poznato da odnos između 10.000 talenata i 100 denara (Mt 18,23-37) nije ništa manji nego što je milijun prema jedan²⁰, ili da je bitna karakteristika gorušičina zrna da je krajnje sićušno, ili kakav je bio politički i religiozni odnos između Judejaca i Samarijanaca (Lk 10,25-37), onda će nam mnoge stvari u usporedbama biti nemoguće ili preteško razumljive.²¹

Zato usporedbu treba prije svega promatrati kao tekst čvrste strukture. Važno je pronaći odnos koji dinamički povezuje pojedine dijelove, jer upravo taj odnos, a ne pojedini izdvojeni elementi, prenosi izmišljenu situaciju u realnu.

Usporedba nije bilo kakva pripovijest. Ona nije ni jednostavna pripovijest umetnuta u nekakav drugi kontekst. Zato

---

²⁰ Usp. V. Fusco, *nav. dj.* str. 53.

²¹ Usp. V. Fusco, *nav. dj.* str. 53.

treba ustanoviti način, tip i vrstu odnosa koji se uspostavlja između slika, stvarnosti i sugovornika.

3. Poruka Isusovih usporedbi

Ako krenemo paralelno promatrati usporedbe da bismo pronašli smisao, lako se dođe do jednostavnog zaključka: mnoge od njih imaju isti smisao, samo izražen drugim slikama. Zato bi trebalo možda istaknuti samo nekoliko značajnijih mišljenja. Na taj će se način razlike među usporedbama pojaviti tek u drugom planu.

Pri tome mora ipak biti jasno da se Isus ne ponavlja: glavna misao se izražava uvijek novom slikom. Tako se usporedbe i slike mogu poredati u nekoliko (desetak) većih skupina, koje tvore jednu zatvorenu cjelinu. (Za riječ *usporedba* u ovom će se radu uzimati široko značenje aramejske riječi *mathla*.)²²

3.1. Prisutnost spasenja u usporedbama

Da bi se neki čovjek ili učenje predstavili ljudima, potreban je njihov nastup. Jedan od takvih nastupa – iako ne jedini – ili načina obraćanja ljudima jesu i riječi kojima se Isus obraća ljudima svoga vremena, kako stoji napisano kod Lk 7,22.²³

---

²² Joachim Jeremias, *nav. dj.* str. 16.

²³ Lk 7,22: “Slijepi vide, hromi hode, gubavi ozdravljaju, gluhi čuju, mrtvi ustaju, siromašnima se naviješta Radosna vijest.”

Slično se nalazi i kod Mateja, koji govori o blaženstvu slijepih (9,27-31), gubavih (8,1-4), oslobođenju opsjednutih (9,32-34) i uskrsnuću mrtvih (9,18-26). A sve je to ispunjenje riječi SZ koje slušateljima Isusova vremena “još uvijek odzvanjaju u ušima” (Iz 35,5). Tako se isto Isusove riječi predstavljanja mogu povezati i s Izaijom 61,1 (Radosna vijest siromasima), vijest koja nadilazi sva ljudska očekivanja.

Naime, dok SZ uvelike naviješta Božju kaznu, Isus govori prvenstveno o potpuno novoj dimenziji: **Radosnoj** ili blagoj vijesti za siromašne.

U prvom planu je radosni Isusov poziv. On osobito ističe kako je sada čas: slijepi vide, hromi hode, a voda života teče kroz neplodnu zemlju da je natopi. Spasenje je već tu, kraj je vremenu prokletstva, raj se opet vraća na zemlju. Počelo je vrijeme otkupljenja i pokazuje se kako Duh višestruko djeluje. “I blago onome tko se ne sablazni nada mnom” (Mt 11,6; Lk 7,23). I blago onima koji povjeruju unatoč svim suprotnostima, malim izgledima i unatoč svim protivštinama.²⁴

Ovome mjestu veoma je srodno jedno drugo mjesto, također preuzeto iz Izaije: “Duh Božji na meni je, jer me pomaza! On me posla blagovjesnikom biti siromasima; proglasiti sužnjima oslobođenje, vratiti vid slijepima; na slobodu pustiti potlačene, proglasiti godinu milosti Gospodnje” (Lk 4,18-19).

I još tome nadodaje: “To je tako blizu. Danas se ispuniло ovo pismo” (Lk 4,21). Duh Stvoritelj ponovno nastupa

---

²⁴ J. Jeremias, *Jesus als Weltvollender*, Gütersloh 1930, str. 19.

Ozdravljenje slijepca

i donosi nevoljnima Radosnu vijest: otvaraju se tamnice, sužnji se oslobađaju, slijepi progledaju i nastupa vrijeme otkupljenja.

“Ozbiljenje eshatologije”²⁵ u istom se smislu nalazi i kod Mk 2,19: “Mogu li svatovi postiti dok je zaručnik s njima? Dokle god imaju zaručnika sa sobom, ne mogu postiti.”

Naime, svadba je u istočnjačkom slikovitom govoru slika spasenja koja nas upućuje na sličnost i kod Ivana: “Radujmo se i kličimo i slavu mu dajmo, jer dođe svadba Jaganjčeva” (Otkr 19,7). “Započeli su dani radosti, čuju se pjesme svadbene. Zar se može postiti i jadikovati? Sada je vrijeme radosti, kako će moji učenici postiti” – veli Isus.

Ovdje se mogu nadodati i riječi o krpljenju staroga odijela (Mk 2,21) i o nalijevanju novoga vina u stare mješine, kao i ima li smisla novo vino nalijevati u stare mješine: zar neće i jedno i drugo propasti?

Ove nas slike upućuju na bogatstvo religioznog i povijesnog materijala te obilje motiva kojima se raspolaže.

U Hebr 1,10-12, povezano sa Ps 102,26-28, opisuje se kako Isus kod ponovnog dolaska skuplja svemir kao stari ogrtač i širi novi svemir. Još se jasnije prikazuje u Dj 10,11-15, gdje Petar u slici platna, koje je uhvaćeno na četiri kraja sa svim vrstama životinja koje su kao nove od Boga obnovljene i predstavljaju se kao čiste za obnovljeni svemir.

Šator, platno, rubac i ogrtač jesu uobičajene slike svemira. Ovamo pripada i Mk 2,21: “Staro prolazi, novo gle

---

²⁵ C.H. Dodd, *The Parables of the Kingdom*, London 1935, str. 198.

nastaje”, tako isto i stari ogrtač; jer kao što se s novom krpom ne može zakrpati staro platno, tako se mora prihvatiti i novo vrijeme.²⁶ Pomoću ovih usporedbi o novoj odjeći u simbolima se govori i o novom vremenu spasenja.

4. Božje smilovanje dužnicima

Dolazimo do dijela o usporedbama koje sadrže istinsku Radosnu vijest, koja u pravome smislu ne znači samo: Vrijeme spasenja Božjega je počelo, novi svijet je tu, Spasitelj je došao, nego još više: Spasenje je poslano siromasima, Isus je došao spasiti i grešnike!²⁷

4.1. Spasenje je poslano siromasima i izgubljenima

Isus je najprije poslan k izgubljenim ovcama doma Izraelova. To je najslikovitije opisano u usporedbi o izgubljenoj ovci i izgubljenoj drahmi (Lk 15,2). Ove usporedbe su izrečene pismoznancima i farizejima koji mrmljaju. Usporedba o dva dužnika je upućena farizeju Simonu (Lk 7,40), a govor o bolesnome Isusovim protivnicima iz broja teologa farizejskoga prava (Mk 2,16). Usporedba o farizeju i cariniku je, isto tako, upućena farizejima (Lk 18,9), a usporedba o dva različita sina članovima Sinedrija (Mt 21,23).²⁸

---

²⁶ Usp. J. Jeremias, *nav.dj.* str. 118.

²⁷ Isto, str. 124.

²⁸ Usp. isto, str. 124

4.2. Spasenje je poslano i grešnicima

Budući da je stalno bio izložen napadajima svojih protivnika, Isus ih je morao uvjeriti da je spasenje poslano i grešnicima.²⁹ To spasenje, dakako, oni sami moraju prihvatiti. Pored obraćanja siromašnima, onima koji ga spremno slušaju i prihvaćaju, Isus se u usporedbama obraća i svojim protivnicima.³⁰ Uz to što se pomoću usporedaba obraća svojim protivnicima i što im govori o Kraljevstvu Božjem, one su isto tako i njegova obrana, opravdanje, oružje protiv kritike i neprijatelja Vesele vijesti. Naime, Bog ni grešnike ne želi odbaciti, nego i njih poziva za stol, ali prije svega na obraćenje. Time želi reći da mu je stalo pridobiti i neprijatelje.

4.3. Snaga Isusova nastupa

U svom izlaganju Isus je bio izložen mnogim kritikama i napadajima. Svaku svoju riječ ne samo da je tumačio slušateljima, nego je morao i svojim učenicima više puta objašnjavati. Isusov odnos prema protivnicima možemo sažeti u sljedećem:

---

²⁹ “Prema Luki, prispodoba o izgubljenoj ovci je nastala zbog srditog upita farizeja: ‘Zašto ovaj prima grešnike u kuću i pruža im gostoprimitstvo?’ (Lk 15,2), a završava riječima: ‘Tako će se Bog u posljednji dan više obradovati zbog jednog obraćenog grešnika, nego zbog 99 pravednika kojima ne treba obraćenja’ (15,7). Isus na taj način opravdava dolazak Radosne vijesti grešnicima, nasuprot farizejskim napadanjima.” Isto, str. 35.

³⁰ Isto, str. 124.

1) On najprije pogled svojih kritičara svraća na siromašne, jer je siromašnima upućena Radosna vijest. U isto vrijeme zgusnutom slikom o liječniku govori o položaju svojih napadača te im veli: “Bolesni trebaju liječnika” (Mk 2,17). Istodobno im veli kako ne razumiju da u svoju blizinu poziva omalovažene i prezrene. To je posebno naglašeno u usporedbi o dvojici sinova (Mt 21,29-31). Međutim, koliko je važan mlađi sin, možda je, ako ne isto, a ono još važniji stariji sin, koji misli da je dostatno samo slijepo opsluživanje pravila (slova zakona).³¹

Na napade svojih protivnika Isus odgovara: “Uistinu, kažem vam: carinici i bludnice prije će od vas pronaći ulazak u Kraljevstvo Božje! Carinici, čije je obraćenje, po vašem mišljenju nemoguće; stoje bliže Bogu nego vaša pobožnost. Iako su rekli *ne* Božjim propisima, oni su se pokajali i čine pokoru. Zato će oni naći pristup u Božje kraljevstvo, a vi nećete!”³²

U još jednom primjeru Isus tumači kako su grešnici bliže Bogu nego oni koji misle da su pobožni, prije svega jer ne razumiju Božju ljubav prema grešnicima. To im zorno tumači u prisposobi o dva dužnika (Lk 7,41-43).

Isus sasvim jednostavno stavlja jednog dužnika pokraj drugoga: mali i veliki dužnik – mala i velika zahvalnost.

---

³¹ “Sin koji je bio umro, sad opet živi! Jedinstvena radost zbog života. Portret Boga života. Još jednom nalazi potvrdu ono što govori prorok Ezekiel: ‘Bog se ne pomiruje sa smrću grešnika, on traži njegov život’ (Ez 18,23; 33,11).” A. Augustinović, *nav.dj.* str. 147.

³² Usp. J. Jeremias, *nav.dj.* str. 125.

Tako im želi reći kako samo oni koji su svjesni svoje velike krivnje mogu prosuditi i što je velika dobrota.³³

2) Isus u svojoj obrani ne samo da pogled svojih kritičara upućuje na siromašne, kojima je prije svega upućena riječ o Božjem kraljevstvu, nego pomoću usporedbi govori i njima samima. Svoje napadače izjednačuje sa sinom koji spremno odgovara *da* na očevu molbu da pođe raditi, a nakon toga mu odbija poslušnost (Mt 21,28-31).

Isus ih isto tako izjednačuje i s najamnicima, koji svom gospodaru godinama uskraćuju prihod od zemlje i gomilaju drskost na drskost (Mk 12,1-9). Oni su, veli im, kao gosti koji osorno odbijaju poziv na gozbu te ih pita odakle im pravo na takvo ponašanje (Mt 22,1-10).

3) I konačno sve prikrivene obrane padaju u sjenu s Isusovim proglasom Kraljevstva Božjega. On točno označava njegovu poruku i cilj. Najjasnije je izriče u usporedbi **o izgubljenom sinu**, točnije u usporedbi **o očevoj ljubavi** (Lk 15,11-32).³⁴

Ova usporedba nije alegorija nego priča iz života, kako pokazuje opisano Božje ime: “Oče, pogriješio sam protiv Boga i pred tobom.” Otac, dakle, nije Bog nego zemaljski otac. U nekim izričajima, međutim, prosijava da je u svojoj praslici Bog.

Mlađi sin traži svoj dio koji ga zapada. Prema židovskim zakonima prvorođencu pripada dvostruko više nego ostalim sinovima, tj. mlađemu trećina od sveg imanja. Uslijedila je dioba i mlađi sin odlazi u svoju “slobodu”.

³³ Isto, str. 127.

³⁴ Isto, str. 128.

Milosrdni Samaritanac

Usporedba vrlo jednostavno govori sljedeće: Bog je tako dobar, milostiv i bogat ljubavlju. Raduje se povratku izgubljenog sina kao pravi otac i priređuje mu prijateljsku gozbu. Usporedba u završnom dijelu dostiže dvostruki vrhunac: pokazuje ne samo povratak mlađega sina, nego i protest starijega i na taj način naglašava dvodijelnost usporedbe.

Budući da je prvi dio u sebi zatvoren, drugi se na prvi pogled čini suvišnim. Međutim, to nije dostatno, jer se drugi dio može a i ne mora uzeti kao dodatak. Naime, drugi se dio i izražajno i stvarno drži u okviru priče.

Kroz zoran primjer, usporedbu, Isus progovara svojim protivnicima. Oni su, doduše, vjerni Ocu, ali ne smiju biti ljuti na one koji se obraćaju, zbog kojih je On najprije došao. Na taj način prekora svoje neprijatelje i poziva da budu radosni zbog onih koji se obraćaju, koji se vraćaju. Želi im poručiti kako je Božja ljubav bez granica.

U ovoj usporedbi, Isusovi slušatelji, kritizeri, oni koji ga napadaju, u položaju su starijega sina i moraju se odlučiti: hoće li prihvatiti očev postupak i skupa se radovati ili će se sami isključiti iz očeve ljubavi? Isus ne donosi osudu njihova ponašanja, on se nada. Želi im pomoći, jer su u susretu s Radosnom vijesti poljuljani u svojoj pravednosti. Njihova se nepogrešivost pred Bogom odjednom topi. Tako je Radosna vijest ujedno i prijekor njegovim kritizerima, ali i riječ upućena njima samima.

Kroz ovu usporedbu Isus im jasno veli: “Božja ljubav je neizmjenjiva. Ja činim onako kako Božjoj biti i volji najviše odgovara!”³⁵

---

³⁵ Isto, str. 132.

Isus nastoji svojim postupcima aktualizirati Božju ljubav u pokajanju grešnika. On sebi uzima za pravo, jer služi Bogu, da je i Božji namjesnik, a “sve što čini i propovijeda jesu Božja Riječ i djelo.”³⁶

Ova se usporedba o izgubljenom sinu može u paru promatrati s usporedbama o izgubljenoj ovci (Lk 15,4-7; Mt 18,12-14) te o izgubljenoj drahmi (Lk 15,8-10).

I kad sve ovo poredimo s Lukom 15,4-7, gdje nema posebne povezanosti između stada i pastira, nego se naglašava samo radost zbog pronalaženja izgubljenoga, uvidamo kako “pronalaženje stvara veliku radost”. Kako se pastir raduje povratku ovaca, siromašna žena pronalasku izgubljene drahme, tako će se i Bog radovati povratku izgubljenih. On ujedno i želi njihov povratak, jer oni pripadaju njemu. Njege žaloste njihove stranputice, a raduje se kada nađu dom. U usporedbama Isus neprestano ponavlja kako je njegova spasiteljska dužnost: oteti plijen đavlu i vratiti izgubljene.³⁷

Kako je Isus branio svoj stavove i praksu od svojih protivnika, možemo vidjeti u usporedbi **o dobrom gospodaru** ili kako je neki još nazivaju **radnici u vinogradu** (Mt 20,1-16).

5. Radnici u vinogradu (Mt 20,1-16)

“Kraljevstvo je nebesko kao kad domaćin rano ujutro iziđe najmiti radnike u svoj vinograd. Pogodi se s radnicima po

---

³⁶ H. Kahlefeld, *Gleichnisse und Lehrstücke im Evangelium*, Frankfurt am Main 1963, str. 34.

³⁷ J. Jeremias, *nav. dj.* str. 134.

Dobri pastir

denar na dan i pošalje ih u svoj vinograd. Izade i o trećoj uri i vidje druge gdje stoje na trgu besposleni pa i njima reče: ‘Idite i vi u moj vinograd, pa što bude pravo, dat ću vam.’ I oni odoše. Izide opet o šestoj i devetoj uri, nađe druge gdje stoje i reče im: ‘Zašto ovdje stojite vazdan besposleni?’ Kažu mu: ‘Jer nas nitko ne najmi.’ Reče im: ‘Idite i vi u vinograd.’”

“Uvečer kaže gospodar vinograda svome upravitelju: ‘Pozovi radnike i podaj im plaću, počevši od posljednjih pa sve do prvih.’ Dođoše tako oni od jedanaeste ure i primiše po denar. Pa kada dođoše oni prvi, pomisliše da će primiti više, ali i oni primiše po denar. A kad primiše, počеше mrmljati protiv domaćina: ‘Ovi posljednji jednu su uru radili i izjednačio si ih s nama, koji smo podnosili svu tegobu dana i žegu.’”

“Nato on odgovori jednom od njih: ‘Priatelju, ne činim ti krivo. Nisi li se pogodio sa mnom po denar? Uzmi svoje pa idi. A ja hoću i ovom posljednjem dati kao tebi. Nije li mi slobodno činiti sa svojim što hoću? Ili zar je oko tvoje zlo što sam ja dobar?’”

“Tako će posljednji biti prvi, a prvi posljednji.”

6. Egzegetska razrada usporedbe

6.1. *Općenito o usporedbi*

- a) Ova je usporedba **o radnicima u vinogradu**, kroz povijest imala različita imena: npr. o jednakoj plaći za

različit rad, o dobrom upravitelju, o posebnoj Božjoj pravednosti, a najčešće se ipak upotrebljavao naziv o radnicima u vinogradu.³⁸

- b) Sama se usporedba lako može podijeliti na tri dijela: **zapošljavanje radnika** (Mt 20,1-7), **isplaćivanje radnika** (Mt 20,8-12) i **zaključak** (Mt 20,13-16). Zaključak je ujedno utemeljenje i opravdanje gospodareva ponašanja, a sve se to već najavljuje u Mt 19,30; 20,8; 20,10; 20,12; 20,16, gdje se govori kako će prvi biti posljednji, a posljednji prvi.³⁹
- c) Pored govora o prvima i posljednjima, što je okvir cijele usporedbe, još važnije mjesto zauzima sam gospodar kao velikodušni domaćin. Sve to ima za cilj pojasniti stvarnost koja se zove **Božje kraljevstvo**.⁴⁰

Kako bi se što bolje i ispravnije razumjela ova usporedba, potrebno je pogledati pojmove u cjelini i cilj Isusove poruke o “Božjem kraljevstvu”.

---

³⁸ “Sačuvali smo joj naslov pod kojim se tradicionalno poznaje, ali priznajemo, s J. Jeremiasom, da bi joj više pristajao, na primjer, naslov ‘Velikodušni domaćin’, jer je glavna ličnost u usporedbi vlasnik vinograda, a ne radnici.” A. Augustinović, *nav. dj.* II, str. 174.

³⁹ H. Kahlefeld, *nav. dj.* str. 42.

⁴⁰ “U središtu usporedbe uvijek nalazimo misao o dolasku Božjeg kraljevstva: ‘Vrijeme se ispunilo. Božje kraljevstvo je tu! (Mk 1,15)’”. A. Täubl, *nav. dj.* str. 51.

Isus propovijeda

6.2. Prvi dio usporedbe (Mt 20,1-7)

Budući da usporedba počinje riječima “Kraljevstvo je nebesko”, potrebno je najprije razjasniti sam pojam “kraljevstvo” i što se pod njim misli.⁴¹

Pojam ima dugu pretpovijest pa ga je potrebno s više strana osvijetliti. Naime, nije Isus sasvim slučajno u prvi plan svoga propovijedanja uzeo Božje kraljevstvo. Zato je potrebno najprije otkriti značenje koje je pojam imao u starozavjetnoj predaji te će tako na toj podlozi biti lakše shvatiti Isusovu poruku o Božjem kraljevstvu.

6.2.1. Božje kraljevstvo u Starom zavjetu

U najranijim se biblijskim spisima ne spominje pojam Božjega kraljevstva, što je i razumljivo jer se odnos Boga i naroda u početku izražavao kategorijama klanske i plemenske povezanosti s Jahvom. U tom se razdoblju govori samo o Jahvi kao Bogu otaca: Abrahamu, Izaku i Jakovu. Naime, još nije ni postojala institucija kraljevstva, a ni u narodu nije postojala svijest o organiziranju vlastite države. Tek kasnije se javlja potreba predstavljanja odnosa između naroda i Jahve kategorijama kralja i kraljevstva.

---

⁴¹ “Formula ‘Kraljevstvo Božje’ je Markova i Lukina, dok Matej upotrebljava formulu ‘Kraljevstvo nebesko’, što je ropski prijevod hebrejskog ‘malkoth šammain’, gdje ‘nebo’ nije drugo nego sinonim Božjeg imena, prema hebrejskom običaju da se što manje izgovara Božje ime.” A. Augustinović, *nav. dj.* I, str. 120.

Jahve je kralj, a narod sačinjava njegovo kraljevstvo (Su 8,23; 1 Sam 8,7).⁴²

Prema toj slici kraljevsko prijestolje na zemlji je zapravo njegov hram, u kojem se njemu iskazuje štovanje i služenje, kao što se i kralju služi u njegovoj palači i oko njegova prijestolja. Sukladno tome mnogi psalmi govore o Jahvi kao kralju na zemlji (Ps 47,3), na nebu (Ps 11,4; 103,19), u svemiru (Ps 93,1), i konačno kako Jahve kraljuje dovijeka (Izl 15,18).

U vremenu proroka Božja moć, kao kralja, prenosi se i na druge narode (Jr 10,7). Posebno je važan tekst proroka Amosa 1,3-2,16, koji s jedne strane govori o zločinima naroda protiv prava čovjeka i naroda, a s druge strane kako Jahve bdije nad tim pravima i kako će za njihove prekršaje kazniti te narode.

S uspostavljanjem židovskog kraljevstva i kraljevske dinastije stvaraju se i novi pogledi na samo Božje kraljevstvo. Kako je narod pomalo bio razočaran svojim kraljevima, sve se više obraća Jahvi kao svome pravome kralju, a njegovu vladavinu prihvaća kao teokraciju. Nešto kasnije, umjesto kraljevskog odnosa i vladanja nad narodom, sve više do izražaja dolazi slika pastira kao uzora novoga kralja. Pastir nije taj koji vlada nad svojim narodom, on se za nj brine, vodi ga, štiti, sabire i brani kao svoje stado.

---

⁴² “U vrijeme sudaca Abimelek pokušava ustanoviti u Šekemu kraljevstvo po kanaanskom uzoru (Su 9,1-7); ta ustanova nailazi na žestoko ideološko protivljenje (9,8-20) i ujedno propada (9,22-57). Tek pod filistejskom pogibli starješine Izraela zažele se kralja ‘koji će im suditi, biti im vođa i voditi im ratove’ (1 Sam 8,19).” Xavier L-D, *nav. dj.* str. 431.

Pranje nogu

I u apokaliptičkoj literaturi nalazimo govor o uspostavljanju Božje vladavine. U njoj se govori o vremenu eshatološkog ispunjenja kada bi Jahve trebao postati kralj i zavladati svijetom i ljudima.⁴³ Prema apokalipticima, Božja će se vladavina uzdići nad ruševinama svjetskih carstava, koja u sebi nose klice propasti i zla u sebi. Prorok Danijel govori o dolasku Sina čovječjega na oblacima, koji će suditi svijetu, a zatim će preuzeti svu vlast i uspostaviti svoje kraljevstvo. Ono neće biti kao druga zemaljska kraljevstva niti će njegova vlast biti slična vlasti zemaljskih vladara. Sin čovječji će biti poslušan Bogu i opsluživat će sve njegove zapovijedi. Kad konačno uništi neprijatelje, nestat će zla i patnje.

6.2.2. Božje kraljevstvo u Novom zavjetu

Svoju najavu Božjeg kraljevstva Isus utemeljuje na starozavjetnim slikama, ali s jednom novom dimenzijom. O stvarnosti Kraljevstva Isus govori slikovito u usporedbama, a svaka daje novo pojašnjenje te stvarnosti, koja i dalje ostaje **tajanstvenom**.

Sam izraz “η βασιλεια του θεου” (Božje kraljevstvo) uključuje dva pojma: **Boga** i **kraljevstvo**, tj. njegovu vladavinu. Ovim se izrazom jasno određuje kako nije riječ o bilo kakvu kraljevstvu i običnoj vladavini: kraljevstvo je **Božje**, a **vladar** je sam Bog.

Još se želi kazati kako u njemu ne vladaju nikakvi ljudski zakoni, nego su kriteriji Božji; **novi Božji poredak**,

---

⁴³ Usp. Anton Steiner/Volker Weymann, *Gleichnisse Jesu*, Basel-Zürich-Köln 1979, str. 38.

uspostavljanje novih Božjih odnosa prema Božjim kriterijima.

Naime, radi se o novom načinu egzistiranja koji proizlazi iz tih odnosa. U njemu se treba očitovati Božje ponašanje prema svijetu i čovjeku kao model ponašanja među ljudima. To novo kraljevstvo nije proizvod čovjeka nego samoga Boga.⁴⁴ Ne temelji se na načelima prisile, straha, tlačenja ni bilo kakve vladavine odozgor. Logika mu je bitno drugačija od ljudske, pa je i ostvarivanje Božjeg kraljevstva drugačije od onoga ljudskoga. Ono, uistinu, počinje od čovjeka i zaživljuje u njemu samome, a tek onda vodi novom strukturiranju svijeta.

Zato je poziv na obraćenje upućen najprije čovjeku i ne odnosi se na obnovu nekog političkog sustava, nego obraćenje čovjeka mora stvoriti novi sustav, jer Božje ostvarivanje kraljevstva ide kroz čovjeka.

Sada se postavlja pitanje kako je moguće uspostaviti taj novi Božji poredak, jer se isključuje sila, vladavina odozgor, zastrašivanje. Uspostava Božjeg kraljevstva se treba dogoditi zahvatom u čovjeka i njegovo srce.

To su već najavili proroci u Starom zavjetu stavljajući novi Božji savez na antropološku razinu. Tako prorok Jeremija govori o novom savezu koji će počivati na novome srcu (Jr 31,31), prorok Ezekiel govori o novome srcu koje će biti od mesa, a Deuteroizaija u svojim pjesmama o službi Jahvinu govori o zalaganju vlastitog srca za druge, kao

---

⁴⁴ "Ispunilo se vrijeme u kojem Bog dolazi među ljude, a ujedno i ljudi u Božju blizinu." Isto, str. 41.

Isus i Samaritanka

temelju novih odnosa. Iz toga slijedi kako je novi Božji zahvat stvaranje novoga čovjeka.

Taj novi Božji zahvat učinit će dvije bitne stvari: prvo će uzdramati i dovesti u krizu stari poredak koji je stvorio čovjek, a zatim će otpočeti proces uspostave Božjeg kraljevstva kao Božje vladavine na zemlji. U svom početku taj je proces malen i neznatan, ali u sebi nosi golemu snagu koja će zahvatiti mnoge. Proces će se moći odvijati zato što je u njemu djelatna Božja ljubav kao pokretačka snaga.

Uspostava Božjeg kraljevstva zahtijeva u potpunosti čovjeka, njegovo srce i njegovu sadašnjost, i bez čovjeka se ne bi mogla dogoditi. Taj proces uspostave Božjeg kraljevstva je u sadašnjosti, ali ide prema budućnosti i u njoj će se i završiti, pa je stoga konačno-budući. Zato se o Božjem kraljevstvu govori kao o onome koje je “već tu”, ali i “još ne”, ne u potpunosti, jer će se konačno ostvariti u budućnosti.

6.2.3. Isus Krist i Božje kraljevstvo

Kao što je već prije rečeno kako postoji temeljna najava kraljevstva u SZ te da se njegovo uspostavljanje počinje realizirati u NZ, neminovno se nameće pitanje njegova **navjestitelja**.

Ulogu glavnog navjestitelja preuzima Isus Krist riječima: “Ispunilo se vrijeme, približilo se Kraljevstvo Božje! Obratite se i vjerujte Evanđelju” (Mk 1,15). Samo navještanje, međutim, ne mora značiti i otpočinjanje procesa

Božjeg kraljevstva. Uz pitanje navjestitelja neminovno se nameće i pitanje u kakvoj su povezanosti Isus i Božje kraljevstvo, tj. Isusovo poslanje i sama stvarnost Božjeg kraljevstva?

Kao što se vidi u samoj usporedbi o radnicima u vinogradu, tako se i na mnogim drugim mjestima u evanđeljima, za razliku od drugih spisa NZ, govori o Božjem kraljevstvu.⁴⁵

Gledano brojčano, lako se može doći do rezultata upotrebe samog izraza “kraljevstvo”. U različitim sintagmama upotrebljavaju se izrazi kao kraljevstvo, Božje kraljevstvo, Očevo kraljevstvo ili kraljevstvo nebesko i to: kod Mateja 94 puta, kod Luke 82 puta, kod Marka 34 puta i kod Ivana sedam puta.

Ovim se potvrđuje kako je Isus u svom naviještanju puno govorio o Božjem kraljevstvu i kako je ono bilo njegova središnja tema. S pravom se može reći da su Isusove usporedbe: tumačenje kraljevstva Božjega.⁴⁶ Kroz njih Isus jasno govori o svome poslanju, ali i Bogu, te ističe Božje gospodstvo i vrhovništvo nad ljudima i ljudskom poviješću.

Izraz “η βασιλεια των ουραων” (Mt 20,1) najbolje se objašnjava prijevodima: “približilo se kraljevstvo nebesko” ili “približio se Bog kao Kralj sa svojim gospodstvom i vrhovništvom”. Bog je kralj, ali kralj kao pastir (Ps 22; Ez 34) koji iskazuje nepojmljivu brigu za svoje stado. Briga ne obuhvaća samo cjelinu, nego svakog pojedinca. Oko njega

---

⁴⁵ “Isusove usporedbe jesu usporedbe o Božjem kraljevstvu”, Isto, str. 36.

⁴⁶ Isto, str. 36.

Čudesni ribolov

se pastir skrbi i za to stado i živi. Bog kao Kralj, u svom pastirskom odnosu prema čovjeku, pokazuje neizmjernu brižnost za svakog pojedinca. U toj brizi se jasno pokazuje kako je na jednoj strani savršeni Bog ljubavi, a na drugoj nesavršeni čovjek koji se bez Boga ne može izvući iz bijede osobne nesavršenosti. Kraljevstvo nebesko je proces spasavanja čovjeka, to je “prije svega i iznad svega Božji zahvat u povijesti”.⁴⁷ Isus pokazuje kako Božja volja čini konačni zahvat u čovjeku i preko čovjeka u povijesti te se tako mijenja odnos među ljudima i između Boga i ljudi. Na taj način Božje kraljevstvo u Isusu već postaje stvarnost, ali ta stvarnost treba postati stvarnost i za druge.

“Kraljevstvo nebesko je sam Bog sa svojim spasiteljskim djelovanjem među nama. Bog je nedokučiva tajna, stoga je i njegovo kraljevstvo misteriozna stvarnost. Treba napomenuti da postoji i eshatološko kraljevstvo, kao vječni život u neposrednoj vidljivoj zajednici s Bogom. To Kraljevstvo je konačno spasenje čovjeka. U to kraljevstvo ulazi čovjek nakon smrti, a budući je to Kraljevstvo sam Bog, čovjek doživljava neposredno gledanje Boga. Potrebno je istaći da će jednom završiti ova, ljudska povijest, a nastat će ‘novo nebo i nova zemlja’ (Otk 21,1), i tada će Bog biti ‘sve u svemu’, čime će se ostvariti konačno Božje kraljevstvo.”⁴⁸

Kraljevstvo Božje je ujedno i dar i zadaća koju treba ostvariti u vlastitom životu. Ono stavlja čovjeka pred korjenitu odluku: opredijeliti se za ili protiv Boga. Treće mogućnosti nema. Božje kraljevstvo je vrhunska vrijednost zbog koje se isplati

---

⁴⁷ W. J. Harrington, *Uvod u NZ*, KS Zagreb 1990, str. 185.

⁴⁸ F. Mušura, *Proglas zakona ljubavi*, SR Sarajevo 1990, str. 26.

sve žrtvovati.⁴⁹ “Kad ga netko pronade, sakrije ga te, pun radosti, ode da proda sve što ima i kupi ono polje” (Mt 13,44).

Da bi čovjek ušao u Kraljevstvo, od njega se traži potpuno zalaganje, a preduvjet su vjera i obraćenje. Božje kraljevstvo već u Isusu postaje stvarnost, ali ta stvarnost treba postati i za druge. Budući da sam Isus ostvaruje taj konačni Božji zahvat, to nam govori o njegovoj povezanosti s Bogom. A ostvarivanjem Božjeg kraljevstva unutar svoga vremena i u svojoj osobi Isus postaje i spasenje za druge. Tako se poruka o Božjem kraljevstvu ne može odvojiti ni od Isusa, a ni od povijesnog Isusa.

I tek kada je kraljevstvo bilo u potpunosti realizirano u povijesnom Isusu: u njegovu životu, smrti i uskrsnuću, prestalo se govoriti o Božjem kraljevstvu, a počelo se govoriti o Isusu, koji je ostvario novi način egzistiranja na zemlji. Isus je naviještao Kraljevstvo Božje, a prva će kršćanska zajednica naviještati Isusa Krista.

6.2.4. Božje kraljevstvo u Isusovim usporedbama

Stvarnost Božjeg kraljevstva i način na koji ga Isus želi približiti svojim slušateljima najbolje se pokazuje u usporedbama. U usporedbama susrećemo njegovu Riječ, ali i još više: susrećemo Isusa samoga.⁵⁰ Slično tvrdi i evanđelist Marko: “Mnogim takvim usporedbama izlagao im je nauku, navješćivao im riječ, onako kako su je mogli razumjeti;

---

⁴⁹ A. Steiner/V. Weymann, *nav. dj.* str. 42.

⁵⁰ Isto, *nav. dj.* str. 56.

Duhovi

bez usporedaba im ništa nije govorio, a nasamo je sve tumačio svojim učenicima” (Mk 4,33). Usporedbe su neizmjerne bogatstvo i najbolji put da se što bolje upozna sadržaj Isusove poruke i njega kao učitelja.⁵¹

7. Kraljevstvo Božje u povijesti

Budući da je Kraljevstvo Božji zahvat u ljudsku povijest i Božje djelo, ono ima i nekoliko faza: **početak, vrijeme rasta i svoju puninu.**

7.1. Početak Božjeg kraljevstva

Na samom početku Markova evanđelja Isus najavljuje da se približilo Božje kraljevstvo (Mk 1,15). Isus je predstavljen kao začetnik i donositelj Božjeg kraljevstva. Božja vijest o kraljevstvu jest sam Isus u kojem se podudaraju poruka i osoba. Isus naviješta Božje kraljevstvo kao zadaću povjerenu od Oca. Ponovno uspostavlja narušeni odnos između čovjeka i Boga.

Marko izjednačava Božje kraljevstvo i “život” te kraljevstvo Božje i “spasenje”. Tvrdi da se početni doživljaj kraljevstva može steći samo u kršćanskoj zajednici. Prikazujući prizor o Isusu i djeci, Marko hoće reći kako je primanje Isusa isto što i primanje Kraljevstva Božjega (Mk 10,14-15).⁵²

---

⁵¹ A. Täubl, *nav. dj.* str. 17.

⁵² *Biblijska teologija SZ i NZ*, KS Zagreb 1980, str. 310.

Već u samome početku Kraljevstva prisutne su i naznake njegove punine i konca. Čuda i ozdravljenja su znak Božje vladavine, ali ujedno i predznak otkupljenja koje će se potpuno dogoditi u eshatonu. Eshatološko vrijeme je već prisutno. Život u zajedništvu s Bogom znači ujedno umiranje grijehu i ropstvu sotone.

7.2. Rast Božjeg kraljevstva

Božje kraljevstvo očekuje i razdoblje rasta kroz povijest. Rast je potreban kao spontano događanje koje se protivi bilo kakvim skokovima i revolucijama koje žele nasilnim putem promijeniti svijet. Ipak, to nije mrtvilo ili nazadovanje, nego se u razvoju Kraljevstva ogleda vrijeme našeg rada u vinogradu (usp. Mt 20,1-7).

Ovaj proces rasta je u stvari vrijeme Crkve kroz povijest čija je zadaća širiti Božje kraljevstvo među sve narode. Crkva ima Božje kraljevstvo kao svoj cilj. U Kristovoj zajednici na zemlji snaga Božjeg kraljevstva već je na djelu.⁵³

Proces rasta Božjeg kraljevstva vrijeme je kušnji, strpljivosti i iščekivanja s obzirom na čovjeka,⁵⁴ ali i vrijeme sigurnog rasta s obzirom na sjeme. Božja riječ, jednom posijana, raste noću i danju, a da to čovjek i ne primjećuje (usp. Mk 4,27). Ona u čovjeku dozrijeva, mijenja ga i vodi prema punini Božjeg kraljevstva.

---

⁵³ W. J. Harrington, *Uvod u NZ*, KS Zagreb 1990, str. 185.

⁵⁴ “Božje kraljevstvo dolazi čovjeku bez njegovih zasluga...” E. Biser, *nav. dj.* str. 157.

Propovijed na gori

7.3. *Punina Božjeg kraljevstva*

Kraljevstvo Božje ima osiguranu budućnost u kojoj će se očitovati punina toga Kraljevstva. To je slavni završetak povijesti. Na pozornicu stupa svemogući Bog koji će razdijeliti dobru i lošu žetvu. Žetva koja dolazi na koncu ovisit će o sjetvi. Žetva daje smisao sjetvi, a sjetva je upućena na žetvu. Žetva donosi sa sobom radost nakon mukotrpnog zalaganja u vrijeme sjetve i brige oko rasta sjemena. “Išli su, išli plačući noseći sjeme sjetveno: vraćat će se s pjesmom noseći snoplje svoje” (Ps 126,6).

Ne smijemo zaboraviti i drugo svojstvo žetve: žalost. “Tko sije nepravdu, žanje nesreću i šiba njegova gnjeva udarit će njega samoga” (Izr 22,8). Zato će žetva za jedne značiti radost i spasenje, a za druge žalost i propast. Prema tome: “Što tko sije, to će i žeti” (Gal 6,8). A kada dođe punina Božjeg kraljevstva, onda će gospodar reći svojim radnicima: “Poberite najprije kukolj i svežite ga u snopove, da se spali, a žito skupite u moju žitnicu” (Mt 13,30).⁵⁵

8. Ομοιον – slično (kao)

Usporedba **o radnicima u vinogradu** Isus počinje riječima “Kraljevstvo je nebesko kao...” (Mt 20,1). Riječ **kao** (grč. ομοια) dolazi od grčke riječi ομοιος, što znači *sličan*. U ovoj je prispodobi upotrijebljena u nominativu jednine ženskoga roda i odnosi se na riječ η βασιλεια. Ovaj termin

---

⁵⁵ Usp. A. Steiner/V. Weymann, *nav. dj.* str. 45.

ima i posebnu ulogu jer uključuje u sebe određena značenja koja se nalaze i kod jedne i kod druge stvarnosti. Naime, radi se o dvjema stvarnostima koje su samo slične, tj. niti su potpuno iste niti su potpuno različite. One imaju uska obilježja, osobine po kojima su slične, a to nam omogućava da jednu stvarnost lakše shvatimo pomoću druge. Ovakvim načinom govora Isus želi pomoću primjera iz naše svakodnevice istaći stvarnost Kraljevstva nebeskoga.

9. Ο αμπελων – vinograd

Riječ “vinograd” je usko povezana s ljudskom poviješću i životom. Vinograd je sastavni dio ljudske egzistencije.⁵⁶ Analizirajući retke samoga teksta nekoliko puta susrećemo izraz **vinograd** - ο αμπελων (20,1; 20,4; 20,7). U cijeloj usporedbi riječ dolazi čak pet puta, a svaki puta je govor o slanju radnika u vinograd. Zato je nužno analizirati ovaj pojam.

U našoj se usporedbi riječ upotrebaljava u akuzativu jednine muškoga roda - τον αμπελωνα = **u vinograd**. Domaćin,

---

⁵⁶ “Prisutnost vinograda na ovoj našoj zemlji jest znak da Božji blagoslov nije potpuno razoren Adamovim grijehom (Post 5,29). Bog obećava i daje svom narodu zemlju bogatu lozama (Br 13,23; Pnz 8,8). Ali oni koji tlače siromaha (Am 5,11), njihove će vinograde obrstiti skakavci ili će mjesto vinograda izrasti drač i trnje (Iv 7,23). Vinograd, slika mudrosti (Sir 24,17), slika plodne zaručnice pravednikove (Ps 128,3), u svom je pupanju simbol nade zaručnika koji u Pjesmi nad pjesmama pjeva o misteriju ljubavi (Pj 6,11; 7,13; 2,13;).” *Rječnik biblijske teologije*, KS Zagreb 1988, str. 1418.

Čudo umnažanja kruha

svaki puta kada se obraća radnicima, šalje ih na određeno mjesto: na rad u “svoj vinograd”. Bog Izraelov jest Zaručnik i Vinogradar, a ovdje je konkretno domaćin i ima svoj vinograd. Taj vinograd je njegov narod.

Prema proroku Izaiji, Bog ljubi svoj vinograd. Sve je za njega učinio. No, umjesto očekivanoga ploda pravednosti vinograd mu je urodio berbom prolivene krvi. Zato će ga on prepustiti pustošenju (Iz 5,1-7). Za proroka Jeremiju Izrael je izabrani narod koji se izrodio i izjalovio, i zato će biti iščupan i zgažen (Jer 5,10; 12,10).

U Novom zavjetu Isus je prikazan kao istinski vinograd koji donosi plod dajući vlastiti život, lijući svoju krv, kao vrhunski dokaz ljubavi (Iv 15,9.13); vino kao plod vinograda bit će u euharistijskom misteriju sakramentalnim znakom te krvi što se proljeva kao potvrda Novoga saveza: ono će biti sredstvo udioništva u Isusovoj ljubavi, ostajanju u njemu (Mt 26,27).

Isus je vinograd, a mi loze, kao što je On Tijelo, a mi udovi. Uistinu, vinograd je on sam, ali i njegova Crkva, čiji su članovi u zajedništvu s njime. Misterij istinskog vinograda je izraz plodnog jedinstva Krista i Crkve, izraz radosti koja ostaje savršena i vječna (usp. Iv 17, 23).

10. Radnici u vinogradu

Nakon što smo upoznali ključne termine: Kraljevstvo nebesko i vinograd, uviđa se kako daljnji tijek radnje vodi u neizvjesnost, ali ujedno pobuđuje i čitateljevu znatiželju.

Tek što je rekao svojim slušateljima uvodnu misao o kraljevstvu, Isus im govori što se dalje u njemu zbiva. Domaćin je danima bdio nad vinogradom i sada treba sabrati njegov plod. Kako bi to učinio, potrebni su mu radnici koji će mu pomoći.

10.1. Skupljanje radnika

Od 2. do 7. retka uključivo govori se o domaćinu koji izlazi na trg i prikuplja radnike. Zbog hitnosti posla prikuplja nekoliko puta kroz dan uglavnom na isti način. Iz usporedbe je vidljivo kako uopće nije važan broj radnika, nego njihovo prikupljanje,⁵⁷ ali još više vrijeme u koje ih se prikuplja.

Napetost koja se stvara među samim radnicima vrlo je važna, jer se domaćin nagodio samo s prvima, a ostale šalje na rad bez dogovora o plaći, osim što im je rekao: “Što bude pravo, dat ću vam” (r. 4).

U oči nam upada još jedna razlika odnosa između domaćina i radnika: domaćin se samo s prvima dogovara, a ostalima jednostavno veli: *i d i t e* – “*ὑπαγετε*”, i sama riječ je izrečena u imperativu. Sve što im domaćin obećava jest kako će im dati za plaću “što bude pravo”! Na prvi pogled misli se na ono što budu već zaradili, ali to svakako stvara još veću napetost.⁵⁸

---

⁵⁷ “Gospodar sigurno već unaprijed zna što želi i što će biti na koncu. No, one se ponovno vraća na trg i šalje i nove radnike u svoj vinograd. To isto čini i u samo predvečerje... Gospodaru nije važan broj radnika, nego želja da svi imaju posla.” Franz Mussner, *Die Botschaft der Gleichnisse Jesu*, str. 65.

⁵⁸ Usp. H. Kahlefeld, *nav. dj.* str. 36.

Čudesni ribolov

10.2. Isplata radnika

Dramski vrhunac, kako ga prikazuje usporedba, slijedi uvečer, kada je isplata radničkih dnevnica. To pokazuju reci 8-10 skojima se i zaokružuje prvi dio usporedbe.

Židovski je Zakon predviđao isplatu nakon obavljenog rada: “Svaki dan daji mu zaradu prije nego sunce zađe” (Pnz 24,15). Za samu isplatu je ovlašten upravitelj. U ovoj usporedbi Gospodar vinograda je nazočan kod isplaćivanja, pa se uz tu činjenicu može očekivati i nešto posebno. Upravitelj je dobio nalog da pozove radnike i isplati im punu plaću, kako je već gospodar unaprijed odredio. To se vidi iz načina isplaćivanja: “počevši od posljednjih pa sve do prvih” - “αποδος τον μισθον” (r. 8).⁵⁹ Tako je određeno da prvi koji su došli raditi budu svjedoci isplate posljednjih radnika.⁶⁰

Na taj način su i prvi radnici mogli vidjeti kako su i posljednji primili cijelu dnevnicu. To u njima budi nadu da će dobiti više. I na tom mjestu (r.10) napetost dostiže vrhunac kad vide da je plaća jednaka za sve: za prve kao i za posljednje. Tu se stvara prijelaz iz stanja nesreće u stanje sreće i obrnuto; prvi su nesretni i njihova je reakcija mrmljanje.⁶¹

---

⁵⁹ Usp. J. Jeremias, *nav. dj.* str. 136.

⁶⁰ J. Gnilka, *Das Matthäusevangelium*, Freiburg-Basel-Wien 1988, str. 178.

⁶¹ Usp. Heinrich Kahlefeld, *nav. dj.* str. 37.

10.3. Zaključak o plaćanju

Kao posljedicu Gospodareve raspodjele možemo reći sljedeće: “Naglasak je na tome da domaćin daje istu plaću i onima koji su radili samo jedan sat. Bog mrsi naše pojmove i naša shvaćanja o nagradi, kao da je ona nešto dužno. Kod Boga je sve čisti dar. Smisao je sljedeći: Božja ljubav ide dalje od onoga što mi nazivamo pravdom; on je velikodušan i s onima koji to po našem mišljenju ne zaslužuju, kao što su, na primjer, carinici i grešnici...”⁶²

11. O mrmljanju - rr. 11-15

“A kad primiše, počеше mrmljati protiv domaćina” (λαβόντες δε ερογγιζον κατα του οικοδεσποτου) (Mt 20,11). Reakcija prvih je mrmljanje i prosvjed protiv domaćina. “Po njihovu mišljenju nanosi im se velika nepravda, iz dva razloga: podnijeli su svu dnevnu žegu,⁶³ dok su oni drugi radili u svježem predvečerje.”⁶⁴ Dakle, prvi su nezadovoljni i mrmljaju.

11.1. Razlog mrmljanja

Razlog mrmljanja koji ovdje susrećemo vrlo često se susreće kroz cijelu povijest Izraela. Mrmljanje ističe Izraelovu

---

⁶² A. Augustinović, *Povijest Isusova I*, KS-TEBIS, Zagreb-Sarajevo 1984, str. 176.

⁶³ U Septuaginti “o kauson” označava vrući vjetar koji dolazi s istoka, iz pustinje (Job 27,21).

⁶⁴ A. Augustinović, *nav. dj.* str. 175.

Na Jakovljevu zdencu

neposlušnost koja se posebno pokazuje u putovanju kroz pustinju, o čemu nam govore Knjige Izlaska (16,2.7.8; 15,24) i Knjiga Brojeva (11,1.8.20). No, prisutan je i u Novom zavjetu: Iv 6,41.43.61; Lk 15,2; 19,7; Dj 6,1; 1 Kor 10,10; 1 Pt 4,9; Iz 59,3.13. Sva navedena mjesta govore da je mrmljanje ili prigovaranje koje susrećemo u Mt 20,11 vrlo učestala pojava kod naroda od najranije njegove povijesti.

11.2. Domaćinov odgovor

Na mrmljanje, negodovanje i protivljenje prvih napetost raste i pitamo se kako će se domaćin ponijeti. Domaćin preuzima riječ kako bi objasnio i opravdao svoj postupak (r. 13).⁶⁵ On se obraća jednom od radnika koji je radio cijeli dan, a koji je najvjerojatnije bio nezadovoljnik. “Oslovljava ga s **prijatelju**, a takvo oslovljavanje za neznanca ne sluti ničemu dobrome, jer to kod Mateja označava onoga koji je zapao u dug (Mt 22,12; 16,50⁶⁶). Domaćin u biti ima dva argumenta. On se poziva na pravo koje nije povrijedio, a svoj postupak interpretira kao dobrotu. Oni su se sporazumjeli za dnevnicu koja iznosi

---

⁶⁵ R.13: “Nato odgovori jednome od njih..” (Εντ-τινι): gospodar je izabrao nekoga od onih koji su mrmljali. Sa “εταίρε” se govori bilo kome, čije ime nije poznato. Oslovljavanje na taj način je dobronamjerno, ali i puno prigovora, “moj dragi prijatelju”. Ουκ αδικο σε (Lk 18,11) αδικοι = “varalica”. “Ja te neću prevariti.” J. Jeremias, *nav. dj.* str. 136.

⁶⁶ “Prijatelju, kako si ovamo ušao bez svadbenog ruha?” Mt 22,12. “Prijatelju, zašto ti ovdje!” Mt 16,50.

jedan denar.”⁶⁷ Radnik je treba uzeti i otići (r. 14).⁶⁸ Napetost raste jer se odbijanje događa na osoran način, pa neizvjesnost budi kod čitatelja još veće zanimanje za daljnji slijed događanja.

Pitamo se: zašto domaćin daje posebnu zapovijed da se svima isplati jednaka plaća. Zašto dopušta da se posljednjima za samo jedan sat rada isplati cijela dnevnicica? Je li ta “nepravda” čista samovolja? Darežljivost? Volja jednog suverena? Ni u kojem slučaju. Ne radi se, naime, o beskonačnoj darežljivosti, nego svi dobivaju samo onoliko koliko je **nužno za opstanak**, egzistencijalni minimum. Ni jedan ne dobiva više. Radnik treba uvidjeti da je izručen u ruke dobrog gospodara. To znači da se u prisposobi ne pokazuje čin samovolje, nego djelo jednog dobronamjerna čovjeka, koji je dobrostiv i pun suosjećanja sa siromašnima.

Tako radi Bog, kaže Isus. On daje i carinicima i grešnicima udjela u svome kraljevstvu, jer je toliko velika njegova dobrota.⁶⁹ Cijeli naglasak je na zaključnim riječima: “Nije li mi slobodno činiti sa svojim što hoću? (οτι εγω αγαθος ειμι, r. 15).”⁷⁰

Naglasak je ponovno na riječima da će posljednji biti prvi, a prvi posljednji. Sada nam se nameće pitanje: tko su prvi, a tko su posljednji, odnosno na koga se to odnosi?

---

⁶⁷ A. Augustinović, *nav. dj.* str. 179.

⁶⁸ “Και υπαγε”: “Uzmi svoje pa idi!” Mt 20,14.

⁶⁹ “Bog nije ono što mi mislimo. On nije zastupnik same pravednosti kao mi, nego je mnogo bolji, kako to samo ljubav može biti.” F. Mussner, *nav. dj.* str. 67.

⁷⁰ J. Jeremias, *nav. dj.* str. 34.

11.3. Kome je upućen odgovor?

Povijesno tumačenje traži one kojima je bila upućena ova riječ u Isusovom životu i pronalazi ih u farizejima koji se suprotstavljaju njegovoj dobroti, u carinicima i grešnicima koji su pozvani u zajedništvo stola.

“Očito je usporedba upućena ljudima, koji sličie mrmljavcima, koji kritiziraju radosnu vijest i protive joj se - možda farizejima. Njima Isus želi pokazati kako je neopravdana, koliko ružna, mrska i nemilosrdna njihova kritika. Eto, Bog je, kaže on njima, toliko dobar. I jer je Bog tako dobar, onda sam i ja također. On opravdava Radosnu vijest nasuprot njezinim kritizerima.”⁷¹

A kome je uistinu upućena usporedba, teško je reći, jer evanđelja povremeno protuslove glede tih podataka. Doduše, ne smije se prenaplašavati ova razlika kada Marko prisposobu o Belzebulu izriče pismoznancima (3,22), Matej farizejima (12,24), Luka mnoštvu (11,14), ili kada Marko naslovljava kao adresate svećenike, pismoznance i druge u prisposobi o vinogradarima (11,27), a Matej svećenike i druge (21,23), odnosno više svećenike i farizeje (21,45), dok Luka, nasuprot tome, narod (20,9), odnosno pismoznance i velike svećenike (20,19). Ipak to nije teško prosuditi kada je riječ o slijepim vođama kod Mateja (15,14), koja je upućena kao pogrda farizejima, dok je nasuprot tome, kod Luke (6,39) riječ o opomeni slušateljima.

I ne samo da pojedini evanđelisti imaju različite naslovnike za svoje usporedbe, nego postoje primjeri gdje istu

---

⁷¹ Isto, str. 34-35.

usporedbu upućuju na različite adrese: Matej usporedbu o izgubljenj ovcj (18,12-14) učenicima, a Luka Isusovim protivnicima (15,12); Marko sliku o soli (9,50) upućuje učenicima, a Luka (14,25) mnoštvu.

Problem se još povećava kada isti evanđelist jednu usporedbu upućuje na dvije adrese. Tako Matej jedanput donosi usporedbu o stablu i njegovim plodovima kao riječ za mnoštvo, odnosno za učenike (7,16-20), a drugi puta kao riječ za farizeje (12,33-37). Isto tako i Luka svoju usporedbu o svjetlu na svijećnjaku (8,16) upravlja učenicima i mnoštvu (11,33).

Sklonost različitog adresiranja usporedbi nalazimo kod sve trojice evanđelista. Zato se uvijek iznova trebamo pitati tko su prvotni Isusovi slušatelji. Zašto Isus i kome pripovijeda neku usporedbu? I nadalje: zašto i kome Isus pripovijeda usporedbu **o radnicima u vinogradu**?

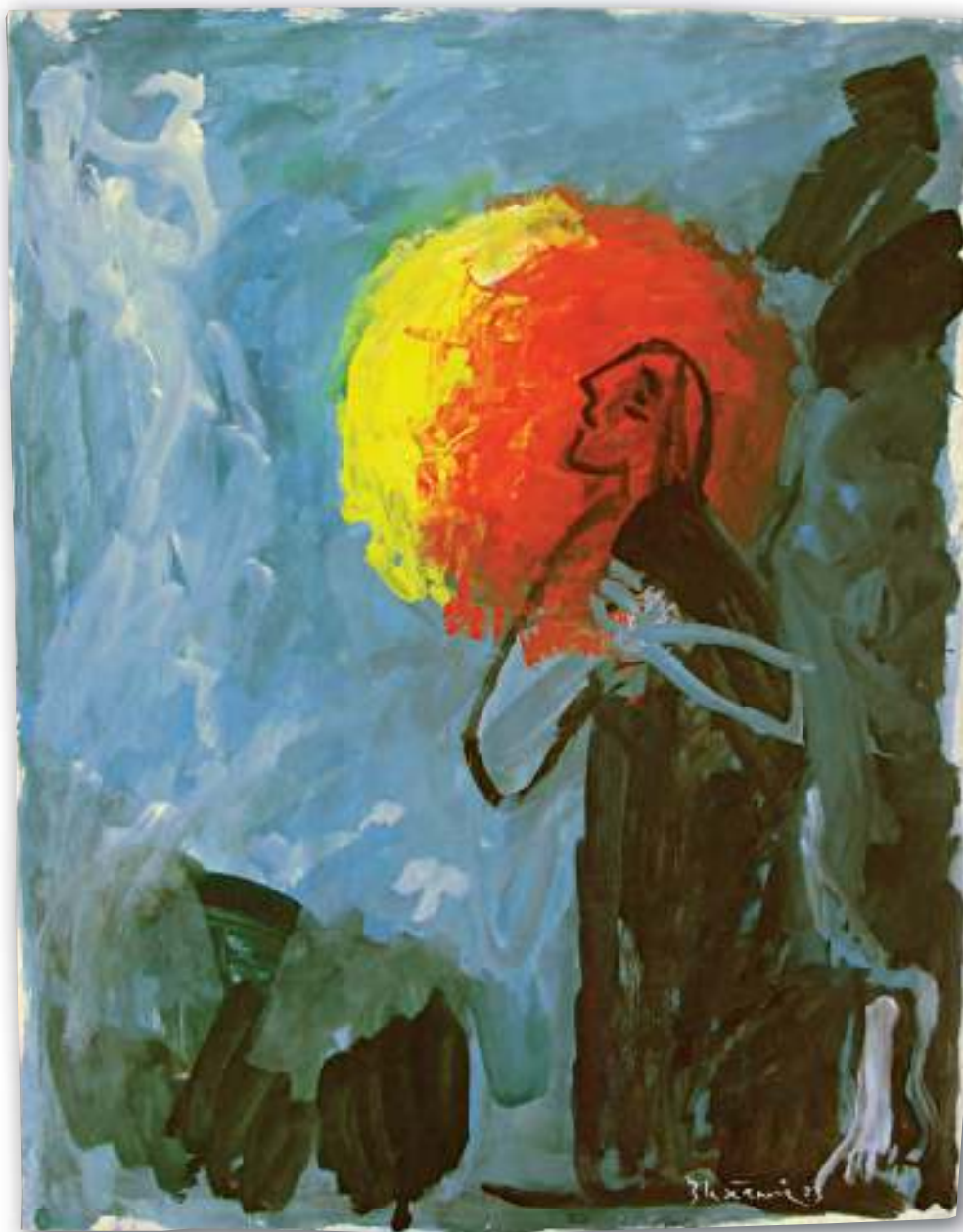
Ako je želio u njoj pohvaliti siromašne, onda je mogao izostaviti drugi dio usporedbe. Upravo na tom drugom dijelu leži težina jer ona ima dva vrhunca. Kod usporedbi s dva vrhunca naglasak je uvijek na drugom dijelu.⁷² Ova usporedba prikazuje dva događaja:

1. iznajmljivanje radnika i velikodušno upućivanje na isplatu zarade (r.1-8), i 2. razočaranje zapostavljenih (r. 9-15).

Zašto se baš naglasak stavlja na ovaj drugi dio usporedbe, na dio u kojem se govori kako su neki radnici ostali razočarani? Oni se protive, a domaćin im spremno odgovara: “Zar je tvoje oko zlo, što sam ja dobar?” (r. 15). Ova

---

⁷² J. Jeremias, *nav. dj.* str. 34.

Molitva u Getsemanskom vrtu

je usporedba najvjerojatnije upućena onima koji su slični mrmljivcima koji kritiziraju Radosnu vijest, koji se zbog nje sablažnjavaju kao farizeji. Isus im želi zorno pokazati kako je neopravdana, ružna i nemilosrdna njihova kritika. Nasuprot njima želi jasno kazati kakav je Bog u svojem djelovanju i kako je dobrostiv. I kako je Bog dobar, takav sam i ja; veli Isus. Time želi opravdati Radosnu vijest pred onima koji se protive.⁷³

Kao zaključak ovoga dijela, u kojem je naglasak na mrmljanju onih od prvoga sata, koji misle kako im se nanosi nepravda, može se reći: “Bog nikome ne nanosi nepravde, nikada ne postupa samovoljno; ako je obećao nagradu, dat će je, ne zato što bismo je mi zaslužili, nego jer je vjeran sam sebi; inače, slobodno dijeli svoje darove i nitko se ne bi trebao sablazniti zbog njegove dobrote.”⁷⁴

12. Konkretizacija teksta

12.1. *Isusova usporedba i Talmud*

Jasnoća i jednostavnost s kojom naša usporedba donosi Radosnu vijest na vidjelo, još se bolje vidi u uspoređivanju s rabinskim parabolama koje se nalaze u Talmudu. Evo jednog primjera: u prvim stoljećima živio je poznati učitelj Rabbi Bun bar Hijja. Umro je oko 325. poslije Krista, istoga dana kada mu se rodio sin R. Bun II. Sakupili su se njegovi

---

⁷³ Usp. C. H. Dodd, *nav. dj.* str. 123.

⁷⁴ A. Augustinović, *nav. dj.* str. 175.

nekadašnji učitelji i kolege da im kaže svoju posljednju poruku, a jedan od njih, imenom Rabbi Z-era, držeći posmrtni govor, počeo je jednom usporedbom.

Priča govori, tako je on počeo, kako je neki kralj trebao dati veliku plaću svojim radnicima. Nakon što su radnici radili dva sata, kralj je došao pogledati posao. Tada je primijetio kako se jedan među njima ističe marljivošću i razlikuje po izgledu. Uzeo ga je za ruku te je s njime šetao gore-dolje sve do večeri. Kad su radnici došli da prime svoju plaću, onaj radnik je dobio istu plaću kao i svi drugi.

Ostali su počeli mrmljati i rekoše: mi smo radili cio dan, a ovaj samo dva sata i unatoč tome ti si mu dao punu plaću! A kralj im uzvрати: ne činim vam nikakvu nepravdu; ovaj je uradio za dva sata više nego vi za cio dan.

Isto tako, zaključio je govornik, nije li Rabbi Bun bar Hijja u svojim 28 mladih godina života učinio više nego što čine usidjelice učeći po 100 godina? Zato ga je Bog nakon tako kratka vremena uzeo za ruku i za sebe zadržao.⁷⁵

Doticaj novozavjetnog i talmudskog načina prikazivanja tako je upadljiv da nikakva slučajnost nije moguća. Možemo se pitati preuzima li Isus neku židovsku usporedbu te je preuređuje. Ili: nije li Rabbi Z-era upotrijebio neku Isusovu usporedbu, možda i ne znajući odakle ona vuče korijen?

Možemo kazati, s ograničenom sigurnošću, da Isus ima prednost, budući da je Z-era živio poslije Isusa punih tristo godina. Naime, rabinska predaja poznaje sekundarne izvore (npr. nije li vlasnik kralj i nije li iskrivljeno da kralj dolazi u

---

⁷⁵ J. Jeremias, *nav. dj.* str. 137-138.

Isus utišava oluju

osam sati i šeće sve do navečer, do šest sati; dakle deset sati traje njihova šetnja).

U oba slučaja se javljaju nezadovoljnici, ali samo kod Isusa u konkretnoj situaciji i utemeljeno. Isusov je završetak bogato poučljiv, dok je u ovome primjeru usiljen, a ima i dosta razlika. U rabinskoj predaji radnik je isto malo radio, a više je učinio negoli svi drugi; on je svoju plaću potpuno zaslužio: usporedba se iznosi kao potvrda njegove ispravnosti.

12.2. Rad i plaća

U Isusovoj usporedbi radnicima se ne daju nikakve zasluge zbog kojih bi, kako oni ističu, trebali primiti veću plaću. Općenito, oni trebaju zahvaliti gospodaru za naklonost, jer ih je primio.

Tako su se trebala razlikovati na prividno malim razlikama dva svijeta: tamo zasluge, ovdje milost, tamo Zakon, a ovdje Evadlje.⁷⁶ Naša usporedba je slika vremena u kojem je Isus živio. No, ona ima svoju snagu i poruku i za naše vrijeme te upućuje opomenu i pitanje svim nezadovoljnicima koji mrmljaju: “Jesi li zavidan što sam ja dobar?” Bog postupa kao pravi, dobri gospodar: ima smilovanja prema radnicima i njihovim obiteljima. On daje i grešnicima i carinicima udio u svojoj milosti, iako je to potpuno nezaslužno. Ta, i oni su za njega radili barem u mladosti. Takav je Bog uistinu dobar, a zato što je Bog takav, onda i ja trebam takav biti jer radim na njegov nalog i u njegovoj službi. Zar

---

⁷⁶ Isto, str. 138.

želite mrmljati protiv Božje dobrote? Ovo je jednostavna evanđeoska obrana: “Bog je uistinu tako dobar!”⁷⁷

12.3. Plaća je razlog zahvale ili mrmljanja

Razmislimo o još nekim pitanjima: čini se da su radnici, koji su radili cijeli dan, imali pravo mrmljati što ih je gospodar nagradio posve jednako kao i one što su se trudili samo jedan sat. Kako to da i oni mogu na kraju primiti istu plaću? Možda nam Isus ovom usporedbom želi reći nešto na što i ne pomišljamo ili što teže shvaćamo? Možda nam želi pokazati kako izgleda naš ljudski način razmišljanja i prosuđivanja, a kako Božji. Ujedno nam hoće pomoći da se oslobodimo svoje uskogrudnosti, a usvojimo širok Božji osjećaj za svijet i ljude, Božje poglede na život i konac svijeta.

Bonaventura Duda ističe: “Isus uči, svoje slušatelje, da Bog ostaje slobodan u svojoj dobroti: stvorio nas je iz ljubavi, a ne iz potrebe ili računice, pa nas tako i nagrađuje, dajući nam onaj pravi denar – samoga sebe – kao čisti dar i milost, jer Boga i njegovo zajedništvo ne možemo zaraditi. Tko ipak misli da svojim zaslugama može pred Bogom postići prvo mjesto, bit će posljednji.”⁷⁸

Mi smo poneseni težnjom za pravednošću koju sami želimo odrediti. Trudimo se svim snagama da pokažemo svoju pravednost, a još više otvaramo oči da vidimo tuđe nedostatke i da na taj način sebe uzdignemo, a druge osudimo

---

⁷⁷ Isto, str. 139.

⁷⁸ B. Duda, *Sijač je Sin čovječji*, KS Zagreb 1989, str. 314.

ili ponizimo. Takav je slučaj i u usporedbi o radnicima u vinogradu (Mt 20,1-16) koju komentiramo: ljudi koji su najviše radili ponašaju se upravo kao da žele da se vide i priznaju samo njihove “posvećene” zasluge!

U pozadini te priče stoje brojni primjeri ondašnjih farizeja. Bili su to ljudi koji su se uistinu trudili biti poštenu. Živjeli su po Božjem zakonu, ali su se previše sebeljubno uzdizali iznad drugih i druge prezirali, omalovažavali i osuđivali.

Isus nas upozorava kako takvo ponašanje nije ispravno. On svakome želi predočiti da su svi ljudi djeca nesebične Božje ljubavi, pa su širokogrudnost i dobrotu, milosrđe i opraštanje uistinu ona snaga koja nas nadahnjuje i osposobljava da živimo dostojno djece Božje.

Ne bismo, stoga, u današnjem vremenu i okolnostima u kojima živimo, smjeli mrmljati i osuđivati one koji se nakon mnogo godina vraćaju u krilo Crkve, jer Bog ne želi da nastupamo kao suci nad drugima.

Božja ljubav prema nama nije jednostavna dobrotu koju bismo mogli zloupotrebljavati i sebično, na svoj način, iskorištavati i njome manipulirati. Ona je za nas najprije Božji sud, to jest prosudba nas samih, a potom i Božja milost kao naše spasenje.

Bog nas na našim putovanjima iznenađuje, presreće i zaustavlja. To čini iz razloga što smo slabi, skloni grijehu i lako skrenemo s pravoga puta i zalutamo. Bog, međutim, ne dopušta dugotrajno lutanje. On nas prekora i ponovno usmjerava na pravi put. Tako i u ovoj usporedbi on presreće, zaustavlja i prekora radnike, jer su zavidni i ne bi dopustili ni Bogu da bude dobar, velikodušan i milosrdan.

12.4. Tko ima prednost pred Bogom?

Odnosi među ljudima u današnjem svijetu sve se više svode na uzajamnost zarade i plaće, na proračunati odnos među stvarima i ljudima s kojima valja ispravno postupati da bi nam se to isplatilo, uglavnom u materijalnom pogledu. I prijateljstva se sklapaju po načelu koristi i uspjeha.

Ako uviđamo da je tako, valja potražiti izlaz. Taj izlaz nam pruža sam Isus svojim primjerom. Dakle, u odnosu prema ljudima valja odbaciti svaku računicu kao i svako sebično pomišljanje na stjecanje prednosti i posebnih zasluga pred Bogom. Isto tako treba znati da Bog nije predvidio nikakvu izvanjsku nadoknadu za naš trud i žrtvu uloženu u dobrim djelima.

Nagrada za pravednost sastoji se u povećanju čovjekove moći da bude još pravedniji. Nagrada za mirotvorce sastoji se u povećanju njihova zalaganja za mir. Nagrada za čovječnost, dobrotu i ljubav sastoji se u povećanju snage ljubavi. Nadati se nagradi od Boga znači nadati se da će naše zajedništvo s Bogom rasti i povećavati se, da ćemo sve više stupati u osobno zajedništvo i voditi razgovor s njim kao sa svojim Ocem.

Svi smo mi Božja djeca i budući da nam životni put određuje njegova ljubav, moramo nastojati jedni druge gledati s dobre strane, radovati se dobru i sreći drugih kako bi poraslo naše zajedništvo i rasla snaga dobra i ljubavi. Ukoliko tako budemo činili, neće nam se nametnuti pitanje tko je prvi. Jer ćemo svi biti prvi.

Isus blagoslivlja kruhove i ribe

Zaključak

“Usporedbe koje slikama iz svagdašnjeg života osvjetljaju zbilju vjere najljepši su Isusov doprinos svjetskoj literaturi. Umio je pričati, kratko i sročeno, a pomalo zagonetno, kako bi slušatelj razmišljao i tako postupno ušao u trag pravoj Isusovoj misli.”⁷⁹

Bog, iz svoje ljubavi, u svoj vinograd poziva svakog čovjeka. Poziv nije svima upućen u isto vrijeme, ali se od svakoga traži ustrajan rad. Na koncu će svi dobiti plaću, već kako Gospodar bude htio, i nitko nema pravo biti zavidan nego zahvalan. Gospodar ima pravo svoju dobrotu iskazati i onima koji, možda prema našoj mjeri, to ne zaslužuju. Naša nas zavist nikamo ne vodi, nego nas samo može isključiti iz Gospodareve dobrote.

Očito je da se pod Gospodarom misli na Boga i njegov postupak prema ljudima. Odnosi u Božjem kraljevstvu ne počivaju na matematičkoj pravednosti, a pogotovu ne na ljudskim mjerama, nego su utemeljeni na Božjoj dobroti i ljubavi. Bog, naime, u svojoj ljubavi neće nikoga oštetiti, ali će onima koji su najviše potrebni njegove milosti, najviše i pomoći. Tko uistinu želi biti građanin Božjeg kraljevstva mora svoj pogled uskladiti s Božjim mjerama, jer se vrlo lako može dogoditi da “oni koji misle kako su prvi postanu posljednji.”⁸⁰

---

⁷⁹ Isto, str. 315.

⁸⁰ H. Kahlefeld, *nav. dj.* str. 43.

Uskrsnuće

Izvori i literatura

1. AUGUSTINOVIĆ, Augustin, *Povijest Isusova I i II*, Tebis – Zagreb, Sarajevo 1984.
2. BIBLIJA STARI I NOVI ZAVJET, KS Zagreb 1991.
3. BIBLIJSKI LEKSIKON, KS Zagreb 1991.
4. BIBLIJSKA TEOLOGIJA STAROGA I NOVOGA ZAVJETA, KS Zagreb 1980.
5. BISNER, EUGEN, *Die Gleichnisse Jesu*, München 1965.
6. DODD, C. H., *The Parables of the Kingdom*, London 1935.
7. DUDA, Bonaventura, *Sjeme je Riječ Božja*, KS Zagreb 1993.
8. FUSCO, Vittorio, *Oltre la parabola*, Brescia 1980.
9. GNILKA, Joachim, *Das Matthäusevangelium*, Fraeiburg-Basel-Wien 1988.
10. HARRINGTON, J. Wilfrid, *Uvod u Novi zavjet*, KS Zagreb 1990.
11. JEREMIAS, Joachim, *Die Gleichnisse Jesu*, Göttingen 1970.
12. JEREMIAS, Joachim, *Jesus als Weltvolender*, Gütersloh 1930.
13. KAHLEFELD, Heinrich, *Gleichnisse und Lehrstücke im Evangelium II*, Frankfurt am Main 1963.
14. KLAUCK, Hans-Josef, *Allegorie und Allegorese in Synoptischen Gleichnistexten*, Münster 1978.
15. MUSSNER, Franz, *Die Botschaft der Gleichnisse Jesu*, München 1961.
16. MUŠURA, Franjo, *Proglas zakona ljubavi*, SR Sarajevo 1990.
17. STEINER, A. - WEYMANN, V. (Hrsg.), *Gleichnisse Jesu*, Basel-Zürich-Köln 1979.
18. TÄUBL, Anton, *Gleichnisse Jesu*, Mainz 1977.
19. WIESER, Alfons, *Središnje teme Novoga zavjeta*, KS Zagreb 1981.
20. XAVIER, Léon-Dufour, *Rječnik biblijske teologije*, KS Zagreb 1993.

